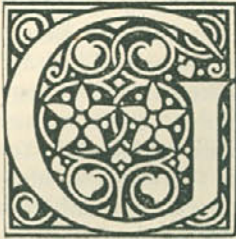

MAGYAR IPARMŰVÉSZEK* I.

MEGYER ANTALRÓL

Írta: FIEBER HENRIK

Yerekkorunk óta úgy tanultuk és azóta is a kétke-
dés árnya nélkül tartjuk,
hogy a közmondásokban
aranyigazságok vannak,
amit a százados gyakor-
lat szűrt le a józan nép-
agyvelő szitáján. Néha
azután rajtacsípjuk a ne-
ves aranymondást, hogy bizony csak fél-
igazság, ha nem egyenest mondvacsinált
önámítás. Ilyen például, hogy jó bornak nem
kell cégér. Ez is olyan féligazság, ha példázó
értelmét vesszük, mert hány, de hány művész-
nek, írónak kellett keservesen megtapasztal-
nia önbőrén, hogy egy jól megpingált cégér
sokat lendíthetett volna sorsán és nem kel-
lett volna ráhagyatkoznia a méltányló utó-
korra, küzdve éltetőfogytáig ismeretlenséggel,
meg nem értéssel és éhínséggel. A francia
modern piktura falán sohasem fejlődött volna
ki, vagy csak nagyon későre, ha nem akad
olyan verekedő tollharcosa, mint Zola. Nálunk
is sok meg nem érdemelt művészkedő víz-
vezérszerepet és képez isteni bálványt a hozzá
nem értők előtt a törzsasztalok és zsurna-
lizmus kegyelméből, míg az ezen kívül álló
nagy tehetségek, eredeti talentumok, szépsé-
ges művészeti ideák ihletett megkoncipiálói
hamupipőke szerepére kárhóztatva tengődnek,
akikért sohasem jön el az elfogulatlan királyfi,
az elismerés és népszerűség. Ilyen, némi
barátságos vállveregetéssel elintéztet, kiváló
művészlünk a sok hasonló közül Megyer
Antal, a fővárosi iparrajziskola tanára.

Szerénysége határos az élehetlenséggel,
ami anyagiakban nem válik előnyére, de egy-
nileg roppant szimpatikussá teszi és művé-
szetének egyik kedves vonását adja. Nem
mintha ügyefogyott, vad művész lenne, akinek
közmondásos művészféltszagsége állja útját
érvényesülésének. Csupán finom lelkülete irtó-
zik a könyökkel való érvényesüléstől, a klik-
kektől, törzsasztaloktól, körültekintő önadm-
nisztrációtól, zsurnalisztákkal való pajtásko-
dástól. És bármint sajnáljuk háttérbe szorí-
tását, művészeti szempontból lélekből örven-
dünk mimózással természetének, mert a belső
becsen kívül a megvesztegető finomság zomán-
cával sugározza be műveit. Megyer alkotásait
nem lehet szenzációknak nevezni, nem ragad-
nak ámulatra, hanem a lélek bensőséges, csen-

des ünnepeinek, hangulatos pillanatainak, fino-
man zsongó hangoknak, megigéző lelki kiára-
dásoknak. Egyes alkotásait kezünkben tartva,
a fogantatás alaki finomsága, a részletek vál-
tozatos harmóniája, az anyagból kisugárzó
rejtett szépség, a megmunkálás gondossága
arra késztet, hogy gyengéd fogással kezeljük,
mintha féltendő, hogy mindez a könnyű, lenge
szépség egy fuvalatra, leheletre elröpill vagy
szappanbuborékként szétpukkan. E delikát
formafinomság azonban nincs a szoliditás
és statika ellen. Munkái századokat bírnak
el, de tekintetre mindig csipkére emlékeztet-
nek, vagy porcellánremekekre.

Már maga az a hajlama, hogy a textilekbe
halálisan szerelmes, mutatja, hogy valami
elfinomodott kultúrvégi lélek, aki rajtafelejt
tekintetét a hímzésöltések apróságos szöve-
dékén, a selyemszínnek tündéri palettáján, a
suhogó, lágyan omló selymek bizsergető,
megtört fényén. Viszont férfias lelkületére vall,
hogy nem adta fejét a divatos és jól fizető
toilette-kreálásra, hanem lelke odavonzza,
ahol a pókháló finomságból, napsugarak ara-
nyából összetevődő hímzőművészet legszeb-
ben érvényesül az egyházi ruhaneműekhez.
Sokan vannak, akik elévülhetetlen munkákat
teremtettek e téren; de senki oly gazdagon,
meleg szeretettel, bensőséges szűkségből nem
onította a csodásnál csodásabb szépségű mise-
ruhákat, egyéb egyházi hímzéseket Megyernél.
Erős szerkezeti érzékénél fogva a dísz és
szabás nem él különélettét, mint az utóbbi több
százados hagyományban, hanem visszanyúlva
az őskeresztény formákra, a díszítés szoro-
san nyomon követi a szerkezetet, a szabás
összetételét, a test formai kiemelését és a
testhez való simulást. Azért az ornamentum
nem török meg sehol, hanem redőkön át oly
egységes vonalban omlik, mint a tenger hul-
lámain ringó csónak; ha mozdulat közben
bujdosik is, soha kellemetlen érzetet nem okoz
főréseivel. Ez ismét oly bensőséges művészi
együttélés az anyaggal és szerkezeti formá-
val, amire senki sem eszmél, pedig a textil-
művészetnek élet-halálkérdése. Éppen ez okból
kerül a nagy motívumokat és főként az ala-
kos ábrázolást csak miniatűr-méretben en-
gedi érvényesülni.

Megyer az őshagyományokhoz ragaszkodva,
legjobban kedvelné a tiszta ornament, s ha
már tartalmi ábrázolás kell, inkább választja
a szimbolikus képeket. Alakos ábrázolást már
lelkéből kikényszerített, de akkor is textil-

* Ezzel a címmel hazai iparművészlünk érdemes mun-
kásait ismertető cikksorozatát indítottunk meg. A szerk.

nyelvre fordítja, formáját dekoratív nagyságra szorítja s annyira körülöleli díszítő elemeinek gazdagságával, hogy kerülő úton ismét visszanéz a textilszellem tisztára díszítő modorához. Ugyancsak a textil-érzés kifolyása, hogy domborműves hatásokra nem pályázik, ami fogyatékos a laikus szemében, de a hímezőművészet ősi remekeinek kánonja és igazi szépségének forrása. Az újabb, selejtes gyárilap és iskolai gyakorlat beleszédült a leromló csúcsíves végkor domború hímezésébe, ami ott bizonyos fokig még megvolt, s ha nem is béleli alá szövettel, bőrrel, deszkával a domborúság kedvéért, az öltés színkülönböztetével erőlteti a plasztikus benyomást, a szoborszerű kiképzést. Azt felfogni képtelen, hogy az újjal letapogatható síkszerűség még nem elegendő, hanem a szemét is ki kell elégíteni a hímezés szövethez símuló esztétikai, stílusbeli síkszerűség kiegyensúlyozott érzetével. Minden régi, jó hímezés és szövés ennek a felfogásnak hódol, ahol csak két kiterjedés van, vízszintes és függőleges, a harmadik, a térbe hatoló vonal teljesen ki van küszöbölve, vagy csak szimbolikusan éreztetve, némi kis árnyalattal jelezve, mint a jó freskón, mozaikon, úgyszólván. Az átlagközönség ezzel homlokegyenest ellenkező felfogásnak hódol, innét folytonos ellenkezése az igazi művészettel szemben és epés kritikája vagy gúnyos lekicsinylése a valódi textil-hímezés iránt. Megyer nem törődik a ma elismerésével, hanem egyúttal örvend a megértők kicsiny seregével; így lesz a legmodernebb művész avatag régésszé a legmodernebb közönség előtt és ultramodernséget vetnek szemére azok az ész nélkül a korrallal egyúttal úszók, akik az igazi antikvitást lélekből soha meg nem értették és meg nem szerették.

Megyer a régi művészetből vett e két, soha el nem engedhető elven kívül az invenció eredetiségével, a formaszépségek káprázatos gazdagságával, minden tradicionális formakincstől abszolút elütő, egészen önlelkéből termelt vonalvezetéssel gazdagítja a régi repertoirt. Itt ütközik ki egész eredeti tehetsége, mely a művészet igazi próbaköve, mert minden művészi alkotás csak annyiban örökéletű, amennyiben egészen eredeti. Ezen állítás a művészettörténelemben csak bekukkantók számára ismét megütközést keltő, de a művészi teremtés törvényei és a vérbeli művészettörténelem nem a tömegfázis szerint igazodik. Megyer ornamentális motívumforrása egészen egyéni, minden mástól egészen elütő, egyénileg sajátos, a közönségestől, visszaemlékezéstől, műtörténelmi reminiscenciáktól elvonatkozó. Nincs még egy művész, akivel rokonsága megállapítható volna. Textil- és ötvösművein az őforrás elsősorban a növényvilág, sőt

talán részben még az is megállapítható, hogy a hazai flórát vagy a vallásos szimbolika-növényzetet kedveli, de mennyire átegyénítve, stilizálva, anyaghoz alkalmazottan tudja műveibe beleszóni vagy ráapplikálni. Ezen vonatkozásban megint elénk lép a sokat firtatott, de soha eléggé nem definiált kérdés, a nemzeti elem, a magyarosság kérdése. Nem a népies naturalizmusból alig kiemelkedő virágdíszítés átszellemesítése, előkelővé tétele, vagy legjobb esetben szolgálai másolása, amint manap bizonyos fajmagyar művészek cselekedni szeretnek, akik majd a szűrők, varrottasok, hímezések, majd a juhászfuragások, mézesbábos díszek, gölöncsér-ornamensek rajzaiból élőködnek, sőt indiai, perui, azték faragványok elemeit látják el magyar címkékkel és kiáltják ki ősmagyar díszítésnek. Megyer is gyermekded tekintettel simogatja a magyar népies művészet szegfű-, rózsá-, lilliomotívumait, de saját termelésében oly különös válfajokká nővik ki magukat, akár a burbon lilliom a francia művészetben. Ezek a virágok kizárólag Megyer művészeti melegházában nőnek és nemesednek oly finomakká, akár a legszépségesebb orchideák. Az ő virágornamensei előkelőség, finomság, kecsesség, hajlékony vonallendület és harmonikus szingazdagság tekintetében egész egyedül állanak a magyar díszítőművészetben.

Ezeket a választékosan finom, bájos virágmotívumokat reászórja ötvösmunkáira. Mert Megyer másik művészeti birodalma a nemes fémek és kövek villogó-ragyogó körébe esik. Bár erősen kapcsolódik a történelmi formák gondolatvilágába, mégis egészen huszadik századi és egyéni. Nála egyáltalán nem probléma a múlt stílus kincsének mikénti felhasználása, hanem vérré vált átöröklés, melyen megérződik a művészettörténelmi arisztokratizmus, a nemes vonásokat megtartó fajkiválás, de egészen új nemzedék arculatával. Szinte játszva bánik minden stílusgondolattal; de csak gondolattal, nem formával. Ez a műtörténelmi régi recept, amit az ismétlőkör sohasem tudott megérteni. Ámbár ha a megrendelő nem rak béklyót Megyer szellemére, még jobban jár: abszolút eredeti művet kap.

Megyer sohasem tartott közösséget sem Laliqve-kal, sem a német modern ötvösséggel. Laliqve vonallendületekre elfinomított viráginda- és pillangó-művészete nem hipnotizálta, sem a németek nedvdús, délnémet, népies virágornamentuma sem csábította utánzásra, mint annyi külföldieskedő ötvösünket és díszítő művészüket. A magyar virág erőteljességében, de mégis gyengéd formáiban mindig ott bujkál díszítményeiben, ha kell, nemes naturalizmusban, de legtöbbször eredetre csak emlékeztető áttételben. Szereti a finom, ap-

50

52

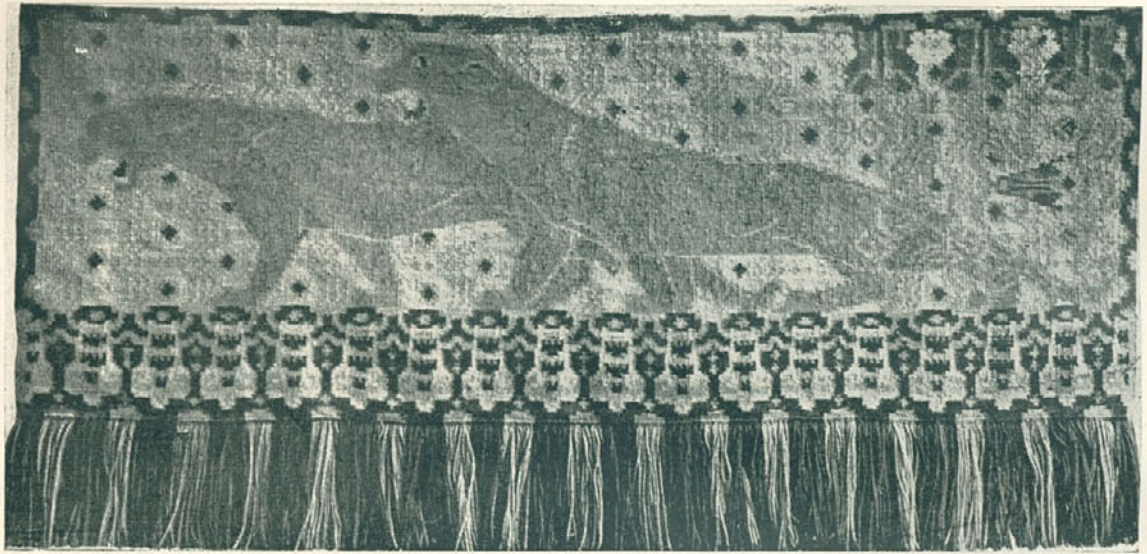
51

50—52. Megyer Antal: Kehely és zománcozott keresztek. Készítette: Mlinek Adolf.

50—52. A. Megyer: Kelch und emailierte Halskreuze. Ausführung v. A. Mlinek.

50—52. A. Megyer: Calice et croix émaillées. Exécutées par A. Mlinek.

69

53

54

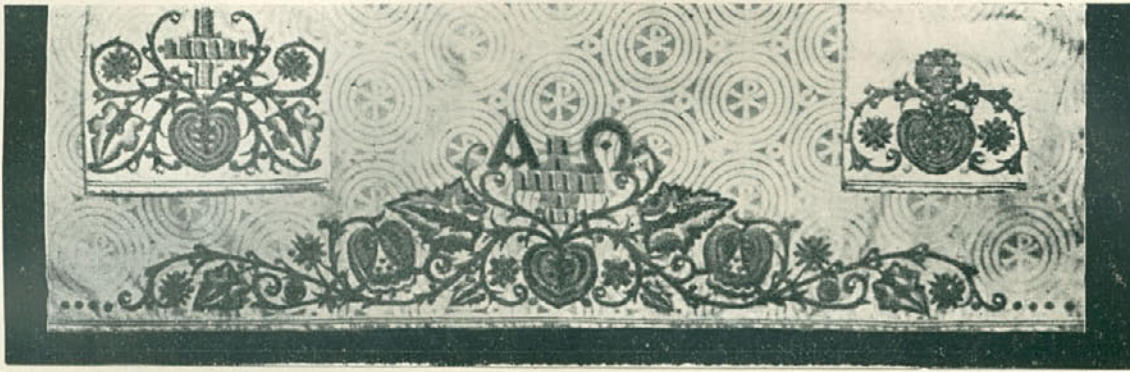
55

70

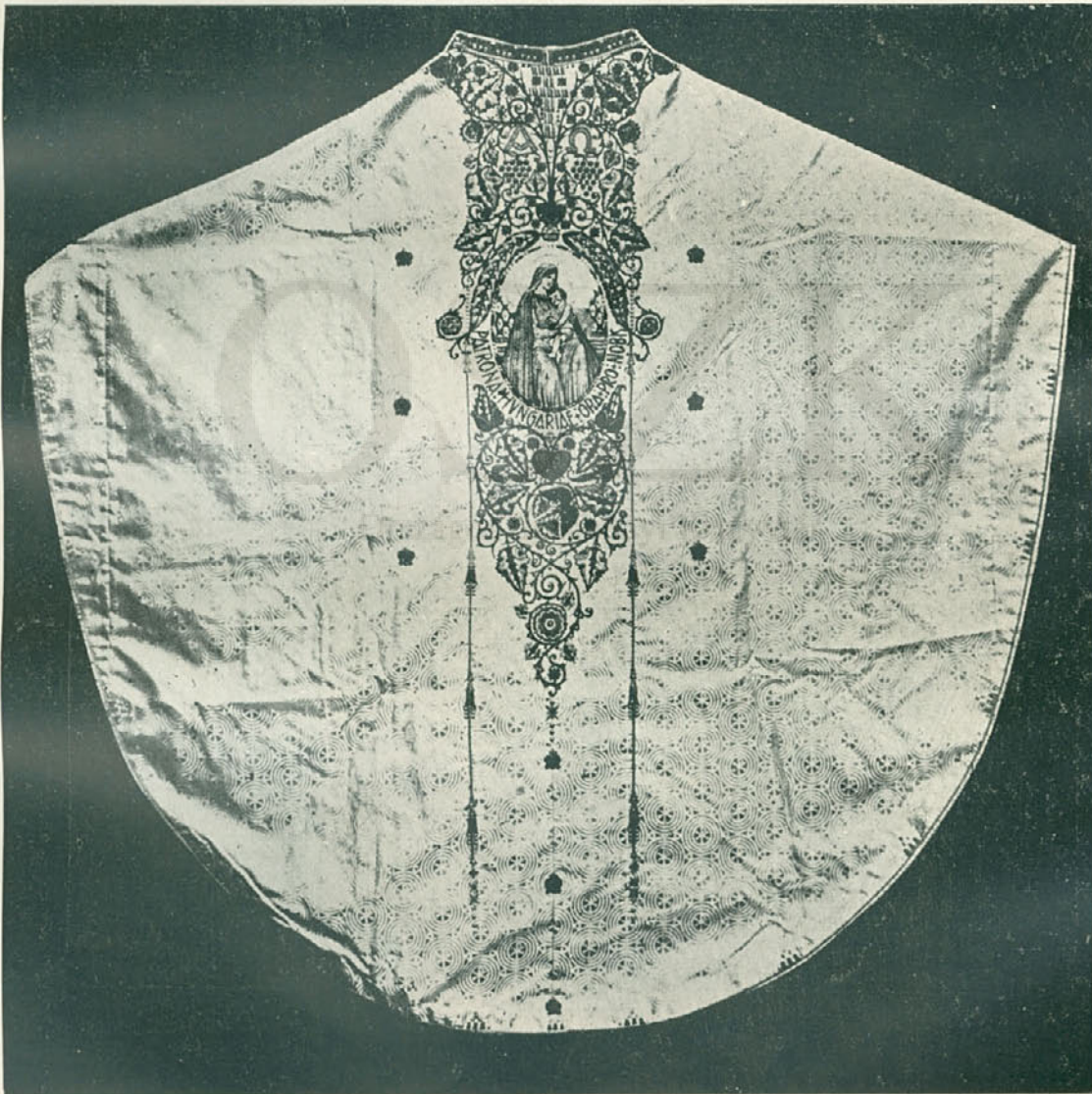
53—55. Megyer Antal: Gobelinek. Készültek a fõv. iparrajziskola textil-mûhelyében.

53—55. A. Megyer: Gobelins. Ausführung: Textilwerkstätte der Budapester Gewerbezeichenschule.

53—55. A. Megyer: Gobelins. Exécutes à l'école communale de dessin industriel à Budapest.

56

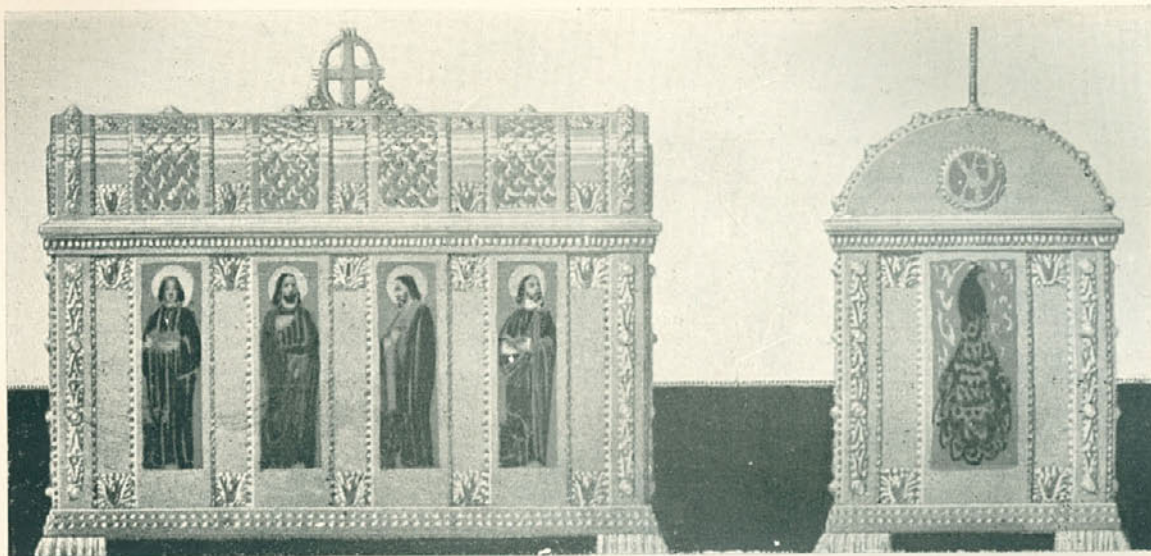

57

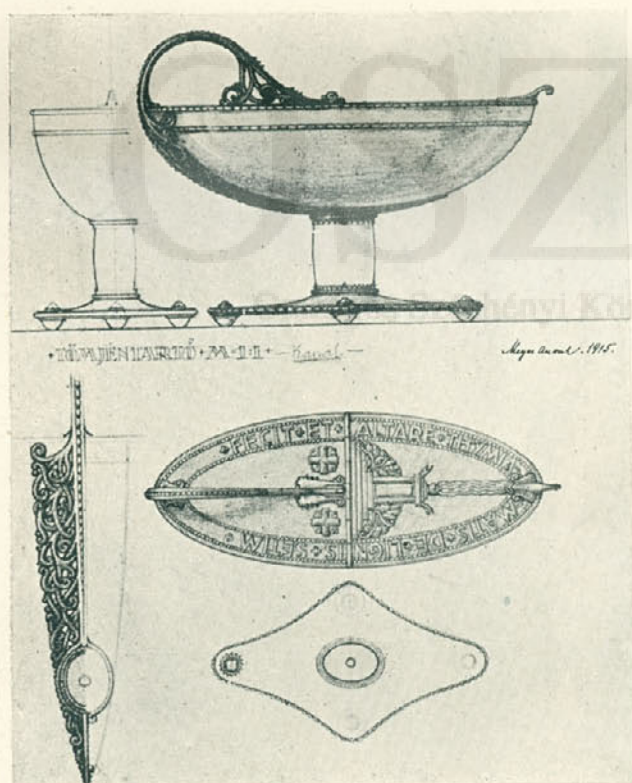
56—57. Megyer Antal: Hímzett miseruha, stóla, manipulus és kehelytakaró díszítései.

56—57. A. Megyer: Gesticktes Messgewand, Stola, Manipulus und Kelchdecke.

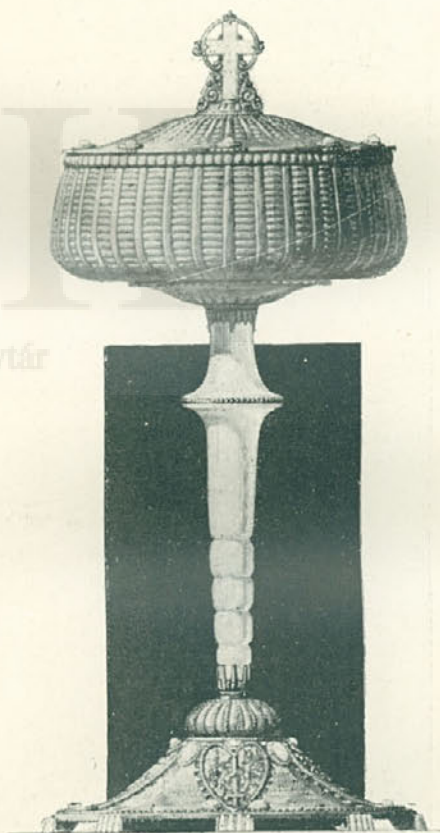
55—57. A. Megyer: Chasuble brodée.

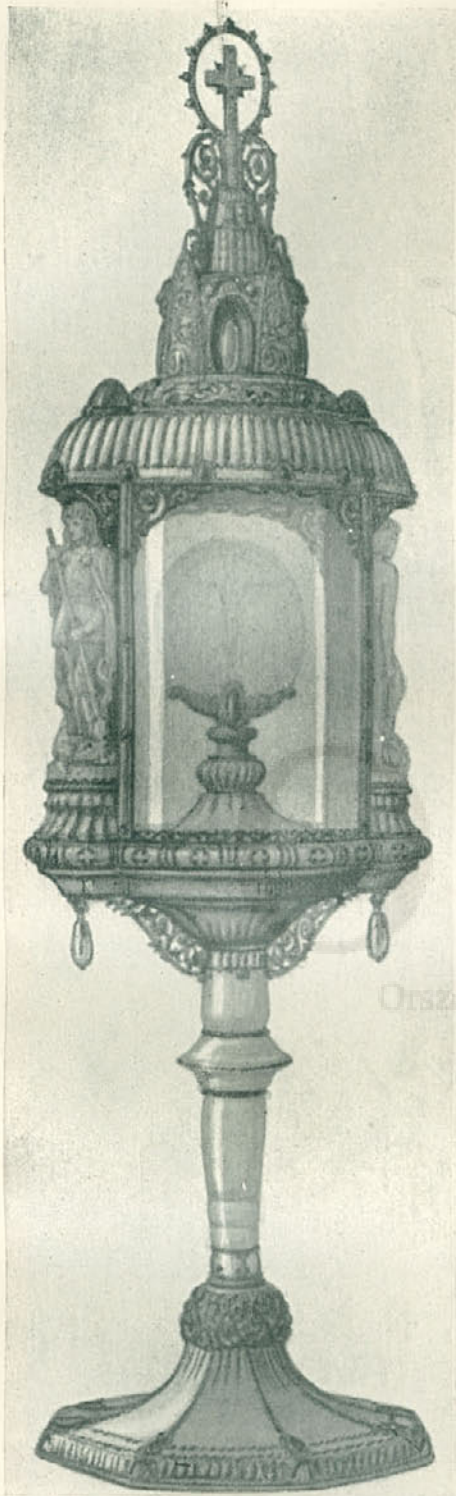
58

59

60

61

62

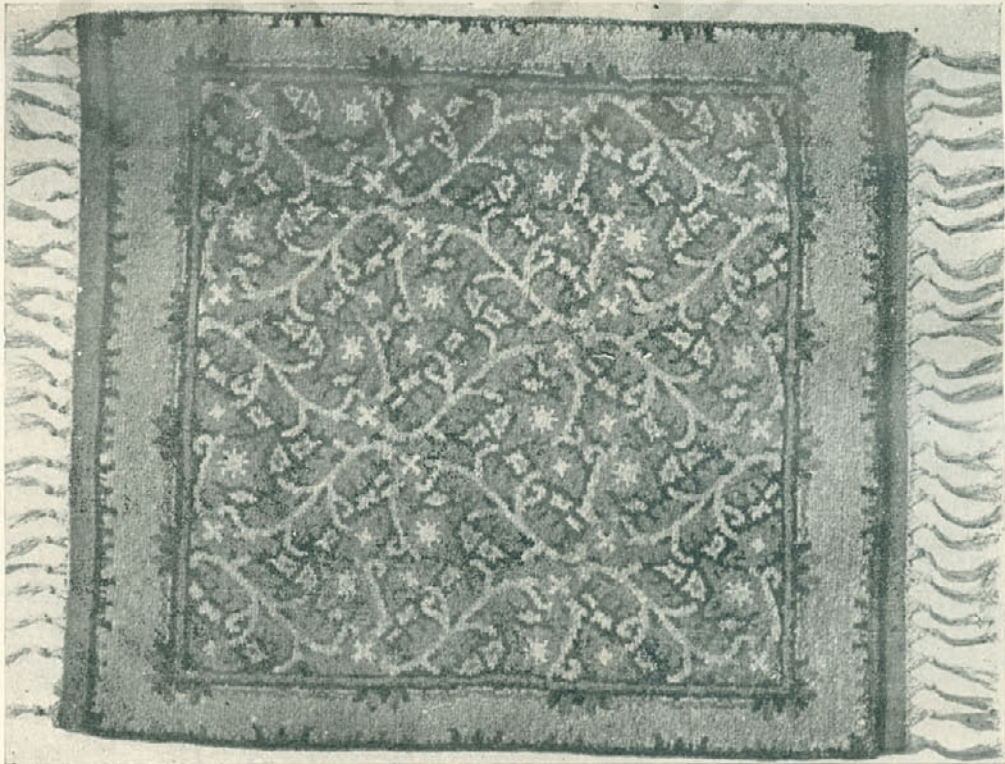
61—62. Megyer Antal: Szentségtartók tervei.

61—62. A. Megyer: Monstranzen-Entwürfe.

61—62. Ostensoires. Projets par A. Megyer.

63

64

74 63-64. Megyer Antal: Csomózott szőnyegek.

63-64. A. Megyer: Geknlpffe Teppiche.

63-64. A. Megyer: Tapis.

65

66

67

65—67. Megyer Antal: Sablonozott
fallfestés-minták.

65—67. A. Megyer: Schablonierte
Wandmuster.

65—67. A. Megyer: Échantillons de
peinture murale.

rólékos rajzot, a meneteknek világos tisztaságát, de amellett az egész ornamenszt erősen összefogja, egységes hatásba szorítja és a fém természetének megfelelően lágyan kezeli. Ötvösművein csodálatos harmóniában van a felépítés ereje, a részletek összetartása és a kidolgozás csipkefinomságú kezelése. Azt hiszem, a készítő ötvösmesternek kemény munkája lehet és beleizzadhat, míg Megyert kielégíti. Sokáig tart, míg a munkát befejezetteknek tekinti, mert még mindig akad valami cizellálni, símítani, kiegyenlíteni valója. Szóval a mesteremberi becsületesség semmi kívánni valót nem hagy. Sok enmű kiváló alkotása közül különösen kiválik a temesvári cibórium és a veszprémi kehely, amelyeknek tervezése, forma- és anyaginvenciója, részlet-eredetisége egészen páratlanul hat, bár a fényképi reprodukciók távolról sem sejtetik az eredetinek szépségeit. Az egyiken a chryselephantin-technika, az arany és elefántcsont művészi ellentéte (Tóth Gyula végtelen finom elefántcsontplakettjeivel), a másikon az ezüst talp és szár aszúros átförtsége, ugyancsak az oxidált, antik ezüst- és aranyrészek harmonikus ellentéte egészen új szépségeket revelálnak. Hogy mit lehet a régi stílusokból eredeti tehetséggel kicsihozni, azt egy gótikus zsánerű úrmutatója tanúsítja, valamint a nagyváradi székesegyház szentségtartója, amely klasszikus formákat öltöztet egészen új átérzésű köntösbe. Egész sor ily rendkívüli értékű ötvösművel gazdagította iparművésztitinket.

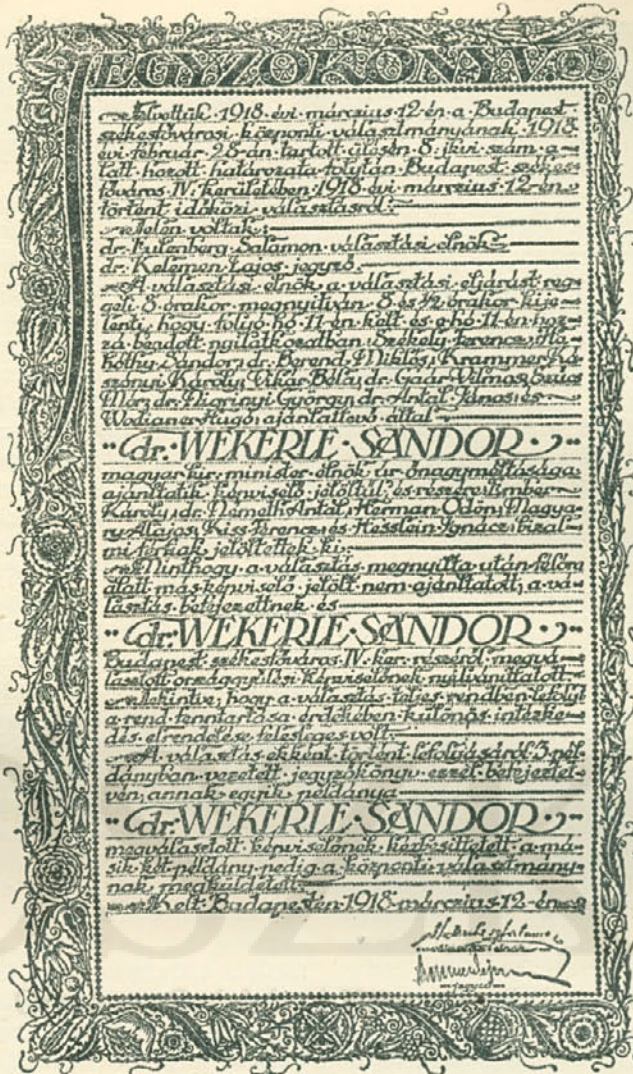
Amint ezekben a gyengéd finomság bilincsel le és készlet benső, csendes elmerengésre, úgy vasművei erőteljességükkel, szerkezeti súlyukkal, monumentális kifejezésükkel és anyagszerű átérzésükkel lepnek meg. Elsősorban a pannonhalmi székesegyház számára készült vasművei tartanak igényt örök értékre, amelyek ezen ősi épületbe stílus tekintetében oly természetszerűleg illeszkednek bele, mintha az átmeneti stílusnak másodvirágzásai volnának. Egészen eredetiek, egy vonallendület sem emlékeztet románra vagy gótikára, csupán komolyságuk, masszivitásuk, anyagszerű erősségük, egyszerű formaelemük teszik rokonokká az épülettel. Valami ódon hangulat árad ki belőlük mesterkélnt antikvitás nélkül. Főként falikarjai válnak ki a villamvilágítás technikájához való simulásukkal, impozáns formájukkal és egyházas szellemmel teltt nemes kompozíciójukkal. A vasanyag kalapált voltának megtartása és a finom oxidálás csak fokozzák a régiesség nemes ingerét, amellett, hogy a legmodernebb eljárás. Skolkay lakatosmestert különös dicséret illeti a művész intencióinak lélekben való átértéséért és megvalósításáért.

Ugyancsak ezen összentélyben van Megyer egy másik művészi tehetségének — azt mondatnám — kiindulási pontja: a gobelin és szőnyegszövésnek. Sajnos, a mindenkori pénzszerűségünknél fogva nem a középkori grandstíliú falikárpitról van szó, amely nemes anyagával és finom részletrajzával remekel, hanem kisigényű háttérdekorációról, mely szerény anyagból, gyapjufonalakból és primitív rajzból, inkább néhány dekoratív színfoltból áll. De éppen ez a nemes önmérséklés teszi térbe illővé, mert rendeltetése, hogy az oltár mögötti kellemetlen átlátást elzárja és a szerelvényeket figyelembevevő keretelést adjon. Szőnyegtervezete pedig nagy lelki kultúrájáról és intelligenciájáról tanuskodik, amennyiben a hely szellemiségével esetleg ellenkező, merőben szellemes vonallendületekből kialakuló rajzot mellőzi és nem irtózik a modern művészetben gyanus szemmel nézett gondolati tartalomnak beszövésétől. A szőnyeg alapgondolata a zsoltár szava: „ászpison és bazsiliskuson fogsz járni és lábad oroslánokat és kígyókat tapod“, ami a lelki élet ellenségei felett való uralmat akarja jelezni. Megyer a keleti szőnyegekkel rokon módon ezen állatokat textilrajzzá alakítja át, síkdíszítéssé stilizálja, meglehetősen kis motívumokká törpíti, hogy első tekintetre szétszórt virágszirmokra emlékeztetnek és csak az alapszín egy erősebb változatú színfoltjaiként hatnak, hogy az óriási nagy felület egyhangúvá ne váljék. Ugyancsak számon tartja a szövés technika kockás alaptermészetét s azért rajzát lehetőleg egyenes menetekben és sarkos áthajlásokban tartja. De mindig figyelemmel van a szőnyeg jövődó helyi rendeltetésére, azért közelebb jár a virág naturalizmusához, ha biedermeieres szobába van szánva és inkább vonal-színfolt hatású, ha modern interieurra díszít vele. Az utóbbi esetben a színek gazdagsága, mélytüzűsége, üdesége eleven életet lop a helyiségbe, bár ezen erős hatások ellenére vasmarokkal tartja együtt a belsőséges egyensúlyozott nyugalalmát.

Elve ugyanis, úgy látszik, az, hogy a berendezési tárgyakkal, mint súlyos, mozdulatlan tömegeknek nemcsak egyszerű, szerkezeti silhouettelükkel, domináns síkjaikkal, a rájuk alkalmazott díszek szerénységével kell nyugodt hatást kelteniök, hanem színökkel is. Választékos gonddal keresi a szép ereztű fát, amely szerkezeti rajzát gazdagítsa, de soha az erőteljes színezésűt. A főformák lelkiismeretesen követik a bútordarab természetes szerkezetét, a leggyakorlatibb rendeltetését és tisztára a szép vonal kedvéért sohasem áldozza fel a szerkezet átlátszóságát. A díszítés, akár a formák vonalaihól, akár

ráapplikált díszből, faragásból, intarziából fejlik ki, mindig csak kerete az alapformának. De ez a szerkezeti egyszerűség mégsem tartalmatlan aszkézis vagy fantáziahiány, mert Megyer gazdagon kárpótol rámezőt megpézgett aránnyal, finom vonalvezetéssel, a részletek előkelő választékosságával, az egész főépítés tetszetőséggel. Ez értelemben lakásberendezési nem divatosak, nem mai újdonságok, amelyek szokatlanságukkal kellemesen lepnek meg, de éppen erős ingerkiváltás révén hamarosan kimerítik érdeklődésünket és elavulnak. Megyer bútorai öröklésre szántak, amelyeket a második ós is szívesen fog használni, ha nem válik milliómossá vagy parvenlvé. Ezen kedvesen szerény bútorok köré éneklő életet varázsol szőnyegével és falfestésével.

Átérzi a fal nagy jelentőségét az interieurművészetben s azért sohasem elégszik meg tapétával vagy szövettel, hanem görcsösen erőszakolja a patronos falfestést, amely színben-rajzban egészen hozzáhangolható a bútorhoz. A bútorokról elmaradt dísz gazdagon rajzik fel a falakon, de ismét Megyer önmérsékléséről és fegyelmezett műérzékéről tanuskodik, hogy a falidisz csak összefogó pántja a bútoroknak és műtárgyaknak. Részben apró mintákkal, részben sokszínű, de pasztelles tónusokkal hinti tele a falakat javarészt virágmotívumok ötletes átfarmálásával. Interieurjeibe lépve, az ember lelke felderül, arca mosolyra fakad és a művészi „Isten-hozottat“ lelki kézzszorítással viszonzozza. És hogy szíves vendégmarasztalását még komolyabban vegyűk, hajlékában otthonosan érezzük magunkat, apró dísz tárgyak egész tömegével szórja tele a lakást, amelyben a kép épp oly fontos,

Megyer Antal: Díszjegyzőkönyv.

A. Megyer: Protokoll einer Abgeordnetenwahl.

A. Megyer: Procès verbal (d'une élection de député).

mint kerete, a kerámia becézett dísz tárgy, a kisplasztika, grafika, csipke, batik, üveg egy-egy láncszem, amely elválasztatlanul fűzi oda a tulajdonost a Megyer-alkotta hajlékhoz.

A felhozottakból máris nyilvánvaló művészlinkritkasokoldalúsága és az iparművészet sokféle ágában való alapos készütsége. Pedig ezekkel a különféle mesterségekkel csak mellékesen, szabad óráiban foglalkozhatott, mert tulajdonképpeni szakmája a grafika. Ennek a művészetnek mestere ő, ezt tanítja az iparrajziskolán már egy évtized óta s ebben hosszú sora az okleveleknek, díszfeliratoknak, hivatalos, üzleti, szépírodalmi stb. nyomtatványokra való terveknek igazolja nemcsak az e téren való eredetiségét, hanem csodálatos rajztudását is. Az utóbbi években a

székesfőváros házi nyomdájából kikerült munkák java részén az ő választékos ízlése és invenciója érvényesült.

Megyer demokrata művész volt mindenkor. Nem tartozott a „beérkezett“ művészek közé, hanem mindig a kismembek gyönyörűségét teremtette. E körben megértést sokat, együttérző szívet gyakran talált, anyagi boldogulást nem. De bár ennyire valóban született demokrata-művész, mégis félt, hogy az új biedermeier-korban, mely most reánk fog szakadni — ugyanaz az anyagi nincsetlenség, ami 1814—1845-ben — nem a lélekben egyszerű, anyagiakban szerény, de választékosságban gazdag Megyerek fognak polgári otthonokat teremteni, hanem ismét azok a sokoldalúak, akik szabott áron szállítanak mindent „prompt“ hadimilliomosoknak, feudális nagybirtokosoknak, sőt ha kell — kommunistáknak is.